

פרוטוקול מט' 27/א

מישיבת ועדת החוקה, חוק ומשפט
שהתקיימה ביום ד' כ"ד באדר תשס"ז - 7.3.56 בטעה 08.30

- הסתתפו: ס. אונגא - היו"ר
 ג. אונגא
 ע. איכילוב
 ע. אסף
 א. אלטמן
 ס. בגין
 ז. הרצף
 ז. ורהפטיץ
 ז. ששור
 ג. בידי
 ח. דובין
 ז. ס. רוזנברג
 ז. שופמן

- בעדו: ז. בדי
 ס. הלל
 ת. טובי
 ז. כמיס
 ב. לוקר
 ז. ניצני
 ז. סדלין
 ס. קסיס

מוזמנים: פ. דרון - סד המשפטים
 ח. כהן - היועץ המשפטי
 א. ידין - המשנה ליועץ המשפטי
 הסופט אייזנברג - מנהל בתי-המשפט.

סדר: היו"ם: חוק בתי-המשפט.

אני פותח את הישיבה.

היו"ר ס. אונגא:

חוק בתי-המשפט.

הזמנו לישיבה זו את הסופט אייזנברג, מנהל בתי-המשפט, כדי לשמוע את דעתו של החוק

היו"ר ס. אונגא:

אשר לפנינו.

אעבור סעיף סעיף.

הסופט אייזנברג:

בסעיף הראשון יש להוסיף, לדעתי, את המלים "ובכל מקום שבי"ת-המשפט העליון ימצא לנכון", אחרי המלים "ישב ביושלים".

כבר החלטנו על שינוי בענין זה.

היו"ר ס. אונגא:

השופט אייזנברג:

הציעו להוציא את המלים "ואיזור שיפוטו כשטח המדינה כולה". אינני עומד על כך. אך צריך לקחת בחשבון כי במצב בו אנחנו נמצאים, יתכן כי בית-המשפט העליון לא יוכל לשבת בירושלים, ויצטרך לשבת בתל-אביב, כפי שהיה עם קום המדינה.

בהתאם לסעיף 2 הכנסת היא הקובעת את מספר השופטים העליונים. דעתי היא שדבר זה יש להשאיר לטר המסבטים ולנשיא בית-המשפט העליון. כמו שטר המשפטים מסנה שופטים לבית-המשפט המחוזי ולבית-משפט השלום והוא הקובע את מספרם, כך צריך שהוא יקבע גם את מספר שופטי בית-המשפט העליון. ואלה הם נימוקי: אין הכנסת יכולה לדעת כמה שופטים דרושים לבית-המשפט העליון. צריך גם לקחת בחשבון כי יתכן שמתוך שיקולים ספוגתיים או אחרים תמצא הכנסת כי במקום תשעה שופטים, צריכים להיות, נאמר, 12 שופטים, על מנת לאזן את המספר כתוצאה משיקולים ספוגתיים. זה אינו רצוי. רצוי מאוד שהדבר הזה יסאר בידי שר המשפטים ונשיא בית-המשפט העליון.

לפני שאעבור לסעיפים 3 ו-7, אני חושב

שרצוי לדבר בראסונה על שאלת התקדימים. השאלה היא אם יש מקום לקבוע בחוק בתי-המשפט עיקרון בנוגע לכוחו המחייב של פסק-הדין. דעתי היא שאין להכניס זאת בחוק בתי-המשפט ולא בחוק אחד. חוק בתי-המשפט אינו בא לקבוע לפי אלו עקרונות יספסו השופטים, כפי שאיבנו יכולים להכניס בחוק הוראה האומרת כי השופטים צריכים לספוט בהתאם לחוק או בהתאם לספונם, כך אי-אפשר לקבוע בחוק בתי-המשפט ולא בחוק אחר אם השופטים קטורים בתקדימים או לאו. אינני מכיר סדינה אשר בה ישנו חוק חרות הקובע באיזה אופן על בית-המשפט לנהוג בקטר עם פסקי-דין הנלתיים על-ידי בתי-משפט יותר גבוהים. זהו נוהג שהתקבל בכל המדינות והוא נובע מתוך נסיבות ידועות ובהתחשב עם שיטות המשפט הנהוגות בכל מדינה ומדינה. אם תיקבע הלכה בחוק בדבר כוחו המחייב או הבלתי מחייב של התקדים, אזי נגיע למצב בלתי נוח, מצב שרבים מגדולי הפילוסופיה המשפטית מתחו עליו ביקורת: מצב המתקבל לפי תורת התקדימים המחייבים, וכמו-כן - לפי תורת התקדימים הבלתי מחייבים. אם נקבל את תורת התקדים המחייב בצורתה הנוקשה, לא זו בלבד שזה לא יקדם את התפתחות המשפט, אלא יעכב אותה, וסופו לעשות את היודיקטורה המשפטית נוקשה ופורמליסטית. ואם נקבל את תורת התקדים הבלתי מחייב, אזי נכניס תוהו ובוהו בבתי-המשפט ובחיי האזרח. איש לא ידע מהו החוק אשר לפיו צריך לנהוג. דעתי היא שצריך למצוא את שכל הזהב בין שתי השיטות, ואין לנהוג לא לפי התורה של התקדים המחייב ולא לפי התורה של התקדים הבלתי מחייב. לי לא ידועה שיטה משפטית הנוהגת קלות ראש בהלכות סנפסקו במקרים קודמים. רק במקרים נדירים ימצא השופט עוז בנפשו לסטות מהן. זוהי, למעשה, השיטה המקובלת בארצות יבשת אירופה ובארצות הברית. ושום בית-משפט לא יטהר להפוך את הקערה על פיה ולסטות ללא צורך מן הכלל.

בענין זה אוכל להביא ציטטה מאחד

הפרופסורים החשובים, ויליאמס. הוא כותב: "נמצא שרוב הטענות שהושמעו מפי חסידי תורת התקדים, כגון הולדסוורת, מכוונות לתמוך בתורה במשמעותה הסתמית ולא כל כך במשמעותה הדווקנית, בעוד שאלה הכופרים בה, כגון פרופ' גודהרט, מתקיפים אותה במשמעותה הדווקנית ולעולם לא במשמעותה הסתמית. אכן, אין הדעות מחולקות כל כך, כפי שנראה במושכל ראשונה המחלוקת היא, בעצם, אם יש לקיים את תורת התקדים במשמעותה הדווקנית או אם עלינו לחזור למשמעותה הסתמית. אין כל תרעומת על הנוהג לצטט פסקי-דין ולייחס להם משקל; התרעומת היא על הנוהג המקובל כיום לראות את התקדים כמחייב לחלוטין. לטובת הנוהג הזה נאמר, שהוא נחוץ כדי להבטיח את יציבות המשפט. חשוב בעינינו לדעת מראש מה תהיה ההחלטה, מאשר להתקרב לצדק האידיאלי. ואם ההחלטה לא תניח את הדעת, אפשר לבטלה לגבי העתיד על ידי החוק. התשובה לכך היא, שדוחק העבודה הפרלמנטאריה כה גדול שאין לצפות לתיקון המשפט על ידי המחוקק במידה מספקת. כמו-כן נסיוננו בעבר בענין תיקון המשפט על ידי החקיקה. לא השביע את הרצון". והוא מגיע למסקנה שהתקדים צריך להיות רק כמדריך.

השופט אייזנברג: הבאתי את הציטטה הזאת מפני שקראתי שהובאה לכחן דעה, בדטה לי - של נטיא בית-המספט העליון, סאם בקבע תקדים שאיננו הכון, אפטר לפנות אל הכנסת. לא תמיד אפטר לפנות אל הכנסת, מפני שהכנסת עמוסה בעבודה, וגם לא בכל סדרה יכולה הכנסת להוציא חוק על-מנת לבטל את התקדים. לפעמים התקדים בא לפרט חוק, ויכולים לפרטו לכאן ולכאן. אין הכנסת יכולה לבוא ולהגיד כי את הסעיף הזה צריך לפרט כך וכך. אין זה שאלה של חקיקת חוק חדש או שינוי חוק, אלא שאלה של פירוט סעיף ידוע, וזה איננו ענין של הכנסת. הכנסת אינה יכולה לעשות זאת.

אני רוצה לציין כי גם בית-המספט העליון לא פעם שינה את ההלכות שהוא בעצמו קבע. אני יכול להצביע על עצמי שנתתי שני פסקי-דין בנעוד להלכות שנקבעו על-ידי בית-המספט העליון. במספט אחד היה הדבר די רציני. זה היה מספט פלילי הנוגע לשימוש בכלי ירייה. בית-המספט העליון נתן פסק-דין האומר שסעיף 66 לפקודת החוק הפלילי בטל לרגלי חוק כלי היריה. עורך-הדין הביא לי את פסק-הדין של בית-המספט העליון; שהוא די ברור. בכל זאת העזתי לבוא ולהגיד כי בית-המספט העליון טעה, שסעיף 66 איננו בטל לגמרי אלא רק פיסקה (א) שלו בטלה, ופיסקה (ב) אינה בטלה. לפיכך החלטתי להמשיך במספט. במהלך המספט הביא לי עורך-הדין טוב פסק-דין של בית-המספט העליון המאשר באופן פוזיטיבי יותר שסעיף זה בטל ומבוטל. החלטתי ונימקתי את חלטתי שסעיף זה איננו בטל, אבל היות ואני כפוף להחלטות בית-המספט העליון, אין לי ברירה במקרה זה אלא לנהוג לפי החלטותיו. פסק-הדין הובא לערעור בפני בית-המספט העליון, וטען יסב אותו שופט אשר כתב את פסק-הדין הראשון, דוקא אחד השופטים הטעולים. והוא לא היסס להגיד: טעיתי. אני רוצה להראות בכך שישנם מקרים בהם שופט בדרגה יותר גבוהה, אם הוא מסוכנע ואם ברור לו כי בית-המספט העליון טעה, יכול לכתוב זאת בפסק-דינו. ובית-המספט העליון לא יהסס במקרים כאלה לשנות את החלטה.

אני רוצה לצטט גם את המימרה של ד"ר זמורה בפסק-דין אחד אשר נתן, בו הוא קבע את העיקרון: "אמת ויציב - אמת עדיף". זהו עיקרון יפה. כאן אנחנו רואים כי אם לסקול בין יציבות ובין אמת, בית-המספט יפסוק לפי אמת ולא לפי יציבות. כמו כן פסק השופט חסין בפסק-הדין האומר כי "אין על בית-המספט העליון להנציח טעויות". ז"א סאם בית-המספט העליון בעצמו מוצא כי נעשתה טעות, הוא יכול לשנות את פסק-דינו.

גם בפסק-הדין האחרון של בית-המספט העליון אשר בו הופיע היועץ המשפטי, נתן השופט גויטן את פסק-דינו בקטר עם תקדימים מחייבם, וגם שם אין זה באופן נוקשה כל כך. הוא קבע באלו מקרים, כהבחיות, יכול בית-המספט העליון לסטות מפסקי-הדין שלו. ובסוף הוא אמר: "אין בדברים האמורים כדי להסיק כי בית-המספט זה ינהג בקיצוניות ויקבע כי אף פעם לא יעיין מחדש בהחלטותיו. מן החכמה היא אולי להשאיר למרוצת השנים את הדין על היוצאים מן הכלל, וכך אמנם עומדים אנו לעשות. ואם מסתנים אנו כאן מספר יוצאים מן הכלל, עושים אנו זאת רק כציון-דרך לנתיב אשר בו נצעד במשך השנים הבאות: פסק-דין בלתי מנומק - דבר נדיר בישראל - לא יחייב אותנו ללכת בעקבותיו. באם קיימים פסקי-דין סותרים - נהיה חופשיים להחליט ללא הסתמכות אף על אחד מהתקדימים הללו. באם יוכח לנו כי בנתיבת פסק-הדין התעלמנו מסעיף או מתקנה של החוק החרות, או הסתמכנו על חוק בנוסחו הבלתי מתוקן - תקדים כזה לא יחייב אותנו. בדברינו הנ"ל לא באנו לסלול את האפשרות הנדירה בה נותר יהא לבית-המספט לסטות מן התקדימים שנקבעו על-ידי פסקי דין קודמים, דהיינו: אם כעבור זמן רב מיום שנקבע התקדים סתברר כי תנאי החיים נשתנו בצורה כה יסודית ובלתי גראית סראט עד שהתקדים היסן בהחלט איננו הולם עוד את תנאי החיים החדשים".

אם כן, גם בית-המספט העליון איננו אומר תקדים הוא תקדים, ואם טעיתי מעיתי; ישנם אמנם פסקי-דין סותרים אבל אנחנו נלך לפי התקדים האחרון ולא נזוז מן העיקרון. גם בית-המספט העליון גמיש בענין זה. הוא נוטה יותר לפסקי-דין מחייבם, אבל לא באופן קיצוני, לא באופן נוקשה.

השופט אייזנברג: מקום המדינה המספס שלנו נמצא בסלב ילדותו. ואין אנחנו יכולים לקבוע לו מראש לפי איזו שיטה עליו לנהוג, אם לפי שיטת התקדים המחייב או לפי שיטת התקדים הבלתי מחייב. אין ספק שהבעיה היא חשובה, ויש פנים לכאן ולכאן. הפתרון אינו יכול כלל להיות לכל המדינה; הוא תלוי במצב המספס הסודר בכל מדינה ומדינה. למשל, בארצות יבשת אירופה, שט ישנם חוקים חרוטים ולכן הם התקדים אינו מחייב. באנגליה יש שיטה אחרת. שם קיים החוק המקובל ודיני היושר. אצלנו השיטות סמוזגות, והשיטה המספסית בנויה על המספס המקובל, על דיני היושר וכן גם על החוקים החרוטים. ולכן איננו יכולים להגיד: אנחנו באופן דוקני נציה קטורים לתקדים, או לא נציה קטורים לתקדים. דבר זה צריך להשאיר לבתי-המשפט, בלקחם בחשבון את צעירותה של המדינה, את מצב התפתחותה, את העליה, את השיטות החדשות שהביאו עמם עורכי-דין מארצות שונות. בכל אופן, דבר אחד ברור: שבחוק בתי-המשפט אין לקבוע דבר כזה, מפני שחוק זה לא בא לקבוע הנחיות באיזו מידה ולפי איזה חוק עליו לנהוג. דבר זה צריך לעזור לבתי-המשפט, והתפתחות בהם לאט לאט תמצא את הדרך המתאימה.

אני עובר עתה לסעיפים 3 ו-7. לדעתי, יש לאפשר דיון נוסף בכל מקרה בו מתקיימים התנאים של סעיף 7, כלומר, כשחסיבות העניין או חסיבות ההלכה שנפסקה בו מצדיקים דיון נוסף. אבל כל עוד קיימות פיסקות (1) ו-(2) של סעיף 3, אין מקום לסעיף 7. מטרתו של סעיף 7 היא למעשה לתת מקום לערעור במקרים ידועים לבית-משפט יותר גבוה, שיהיה מורכב משבעה שופטים. בסעיף 7 נאמר כי דק עניין שפסק בו בית-משפט העליון בשלושה - יכולים להרחיב את בית-הדין שידון בו לשבעה. לפי סעיף קטן 3(1) נשיא בית המשפט העליון יכול לקבוע הרכב של חמישה שופטים עוד לפני שידוע לו מה יטענו עורכי-הדין, מפני שהוא חושב שהמקרה הוא מקרה מדיני או ציבורי חשוב. במקרה כזה אי-אפשר יהיה להרחיב הרכב של שבעה שופטים לפי סעיף 7, מפני שלדבר זה מוגבל למקרה שבדיון הקודם ישנו 3 שופטים. ומה יהיה הדין אם אתם חמישה שופטים טעו בהלכה, על-ידי זה שעורכי-הדין לא סיצו את כל החוק? לפי ההצעה בית-המשפט העליון לא יוכל אח"כ להרכיב בית-דין של שבעה על-מנת להוכיח לעצמו את הטעות.

הוא הדין בפסקה (2), אשר גם בה נאמר כי המטח הדין יהיה לפני שבעה שופטים. כאן אמנם יושבים שבעה שופטים והמסקל הוא יותר גדול מאשר כשיושבים שלושה שופטים, אבל גם שבעה שופטים יכולים לטעות, והדבר יכול להתכרר אחרי בתינת פסק-הדין ולא במהלך הדין. אחרי שניתן פסק-הדין, עורכי-הדין בודקים אותו, ואם גם מוצאים כי בית-המשפט טעה, צריך לתת להם אפשרות לבוא בפני הרכב אחר או בפני בית-דין נוסף, על-מנת שהוא ישמע מחדש את המספס. ולכן אינני רואה שום תועלת בפסקה (2). אין זה רצוי לתת לבית-משפט של שלושה לתבוע הרכב של שבעה. הרכב של שלושה יכול להגיד: אנחנו יודעים את החוק. ובכל אופן, כשכותבים את פסק-הדין, מוגלים כל מיני קשיים ומתברר שפסק-הדין אינו בסדר. צריך לתת אפשרות לפנות לבית-דין נוסף, שיהיה מורכב משבעה שופטים.

הפיסקה הראשונה היא למעשה העתק מהחוק האנגלי, שם הכניסו את הסעיף הזה מפני שלא חשבו על בית-דין נוסף לערעור. לכן נתנו סמכות לזקן השופטים להרכיב בית-דין של יותר משלושה שופטים. אם נקבל את העיקרון שצריך לתת לצדדים במקרים ידועים לבוא בפני בית-משפט אחר שיהיה מורכב משבעה שופטים, אין מקום לפסקה (1) ולפיסקה (2), וצריך להסמיט את סתייהן. אם פיסקות אלה נשארות, זה נוטל מכוחו של סעיף 7, הכוונה היא לתקן טעויות. ואם נשיא בית-המשפט העליון קובע חמישה שופטים מן ההתחלה, והוא אינו יודע מה תהיינה ההלכות - - -

טר המשפטים פ. רוזן: לפי החוק הם אינם יכולים לטעות.

השופט אייזנברג:

בכון שכל בית-משפט, אפילו אינסטנציה אחרונה, יכול לטעות. אבל אם נותנים אפשרות לעורך-דין להוכיח כי בית-המשפט העליון טעה בהלכה, הוא יכול להוכיח בפני בית-משפט גבוה יותר כי נפלה טעות. צריך לתת את האפשרות הזאת, כפי שנותנים לערער על פסק-דין של בית-משפט השלום לסתי אינסטנציות. בעיקר צריך לתת זאת כשהמדובר בפסק-דין חשוב; כמו בעניני רצח או הריגה או ענין הנוגעות לסכום של טאות אלפי לירות. כמוכן, הערעור צריך להיות רק על בקודה חשוב, כפי שכתוב בסעיף 7.

אני רוצה להזכיר לטר המשפטים שקרו משפטים ששופט שלום נתן פסק-דין, ובא בית-המשפט המחוזי וביטל אותו. ואח"כ בא בית-המשפט לערעורים ואישר את פסק-הדין של בית-משפט השלום. היה מקרה שמשפט כזה הגיע עד מועצת הסלך, והיא אמרה: לא בית-המשפט המחוזי ולא בית-המשפט העליון אלא דוקא בית-משפט השלום נתן את פסק-הדין הצודק.

פ. בנין: הטאלה היא אם מועצת הסלך צדקה.

ח. כהן:

שבית-המשפט העליון מחזיר על תלו פסק-דין של בית-משפט השלום - זה קורה לעתים קרובות.

השופט אייזנברג:

אם לחשוב שכל בית-משפט עלול לטעות, כן אז מדוע בכלל לתת יותר מאינסטנציה אחת? הכוונה היא לאפשר ליבון הדברים בפעם שניה. זאת אפשר לעשות רק על-ידי הרבב נוסף.

פ. בנין:

האם אדוני בעד דיון נוסף אחרי סתן פסק הדין או לפני כן?

השופט אייזנברג:

אני בעד דיון נוסף אחרי פסק-הדין. לדעתי, הניסיון הסופיע פה אינו טוב. פה כתוב "אם אישר בית-המשפט בפסק-הדין או סיד לאחר קריאתו". אין זה בסדר. שום עורך-דין לא יוכל סיד לאחר קריאת פסק-הדין לעמוד על הנקודות החשובות ולראות אם יש מקום לערעור או לאו. יש לנו חוק הקובע כי בית-המשפט אינו צריך לקרוא את כל פסק-הדין אלא רק את התוצאות. ואז עורך-הדין לא יכול לדעת אם ועל מה הוא יערער. יש גם פסקי-דין ארוכים מאוד, צריך לתת לעורך-הדין אפשרות לעיין בפסק-הדין. הייתי מציע לכתוב: "אם אישר בית-המשפט בפסק-הדין או לאחר קריאתו תוך תקופה של חודש ימים על סמך בקשה בכתב מאת אחד הצדדים". מדוע הכנסתי את הבקשה בכתב? שמעתם מנשיא בית-המשפט העליון שדבר זה יכביד על השופטים שנתנו את פסק-הדין, שיצטרכו לשבת בפעם השניה על מנת לשמוע את טענות הצדדים, ואין לנו די שופטים. לכן אני מציע שהבקשה להרשות לערער בפני בית-דין נוסף תהיה בכתב.

טר המשפטים פ. רוזן:

מה אתה אומר על הפרוצדורה הצרפתית, שם בית-המשפט צריך לבסס את פסק-הדין רק אם אחד מהצדדים אמר שהוא רוצה לערער.

השופט אייזנברג:

זאת בעיה אחרת. הצעתי הצעה בענין זה בו עדת הפרוצדורה, ויש גם שופטים המציעים ששופט לא יצטרך לתת פסק-דין מנומק. אני לא רואה איך אורך-דין יכול לערער לפני שהוא קרא את פסק הדין. או שהוא ידע את פסק-הדין מראש, או שהוא כל כך כשרוני שהוא יכול לתפוס סיד את הנקודות החלטות.

הסופט אייזנברג:

אבל ישנן ארצות בהן כל הטענות בעשות בכתב. שם עורכי-הדין אינם באים לטעון, בעיקר - לא על נקודות משפטיות. הכל מגישים בכתב. הסופט לאחר שהוא קורא את הטענות, יכול להזמין את אחד הצדדים ולשאול שאלות על-מנת להבהיר, אם איזו נקודה אינה ברורה. אם נבהיר את הטיעון הזאת בקשר עם דיון נוסף, שהבקשה תיעשה בכתב, זה יחסוך מזמנם של הסופטים. הם לא יצטרכו אז להתכנס ולשבת במיוחד כדי לשמוע את הטענות.

גם אם תחליטו כי יש להסאיר את פיסקה (2)

בסעיף 3, גם אז אני אוסר כי הניסוח אינו טוב. פה כתוב "להורוא כי המסך הדיון יהיה בפני שבעה". כלומר, רק בהמשך הדיון יכולים הסופטים להחליט כי הדיון צריך להיות בפני שבעה. אבל מה הדין אם הצדדים גמרו לטעון את טענותיהם, והסופטים דחו את זתיבת פסק-הדין, ובשעת כתיבת פסק-הדין נוכחו שהם נתקלים בקשיים? לכן צריך להוסיף את המלים "בכל שלב של הדיון עד מתן פסק-הדין" אחרי המלים "רשאי להורות". ז"א שהסופטים, כשהם מתכנסים לקבוע את פסק-הדין, יוכלו עוד ברגע האחרון להחליט על הרכב של שבעה סופטים.

אשר לסעיף 3(3), בתוך הויכוח שמענו כי

אין זה רצוי שאותו סופט שלא נתן את הצו על תנאי, ישב בדין בהרכב של שלושה סופטים, ולא מחשט שהוא ישפיע על הסופטים האחרים, אלא מפני שצריך להיראות בעיני האזרח טבעה צדק.

אבל הסופט הזה לא סרב לתת את הצו. הוא לא נתן אותו מפני שהיה לו ספק.

מ. בגין:

אבל האזרח המבקש חושט שהוא נגד זתיבת הצו, ושהוא ישפיע על חבריו בדין. הסופט הזה אינו צריך לשבת, כדי להוציא את הספק מלב האזרח. זה דבר קל. ישנו שלושה סופטים אחרים, אשר לא עסקו בכך לפני כן.

הסופט אייזנברג:

בסעיף 3(3) אני מציע להוסיף את המלים "במקרה של חוסר צדק טבעי או חוסר צדק בולט".

הוסמנו כאן דעות שונות בנוגע לבג"צים. היתה דעה שיש לתת לבתי-המשפט המחוזיים לשכנע בגז"ים, ומהם שיהיה ערעור לבית-המשפט העליון. אין דעתנו בוחה מן ההצעה הזאת, מסיבות אלה: (א) האזרח רוחש אמון מלא לבית-המשפט העליון בעניין הבג"צים; (ב) הבג"צים צריכים להיגמר במהירות, האפשרית, על-מנת שהאזרח ידע היכן הוא נמצא וגם על-מנת שהמשיב ידע איך לפעול להבא. אם נתן סמכות כזאת לבתי-המשפט המחוזיים, העמוסים בלאו הכי בעבודה רבה, הם לא יוכלו לשמוע זאת באותה מהירות ששומע זאת בית-המשפט העליון. ואם יהיה ענך ערעור לבית-המשפט העליון, זה יקח זדאי עוד ששה חדשים. ואז כל בג"צ עלול להמשיך שנה. אין זה רצוי לא בשביל המבקש ולא בשביל המשיב. אני אוסר זאת בלקחז בחשבון את סעיף 7, שם נאמר כי יכול להיות ערעור לבית-דין נוסף. בית-המשפט העליון, כאשר בא אליו בג"צ, שומע זאת מיד. ורק במקרים יחז עים, כאשר חשיבות הענין או חשיבות ההלכה שבפסקה מצדיקים עיון נוסף, הענין שועבר לדיון בפני שבעה סופטים. ברוב המקרים אין בעיות כאלה. ברוב המקרים הבג"צים קטורים יותר בעו בדות.

לו אפשר היה לקבוע בית-משפט אדמיניסטרטיבי, אשר ישמע את כל העניינים הפיסקאליים, את עניני הבג"צים, ושמספקידו יהיה להתרכב רק בדברים כאלה, הוא יכול היה לשמוע במהירות את כל המספטים האלה. בית-משפט אדמיניסטרטיבי כזה יכול להיות אחד בשביל כל המדינה. מספיק היה למנות שלושה-ארבעה סופטים כאלה. הם יכולים היו לנסוע ממקום למקום ולשמוע מספטים כאלה, ומהם יכול להיות אח"כ ערעור לבית-המשפט העליון. זה לא יקח זמן רב, וזה לכל הדעות דבר טוב לרכז בבית-דין אחד הנקרא בית-דין אדמיניסטרטיבי את כל הדברים האלה.

ז. ורופטיג:

האם זה יהיה מקביל לבית-המשפט המחוזי?

השופט אייזנברג:

כן. כיום יש לנו גרעין של שיפוט אדמיניסטרטיבי. מנינו שופט אחד, השופט מני, שהוא שופט ארצי. הוא שומע את כל הדברים הפיסקאליים, הוא יו"ר של ועדות הערעורים, שומע ערעורים על מס הכנסה, ועושה עבודה חשובה. העובדה שהדברים מתרכזים בבית-משפט אחד ולא בבתי-משפט אחדים בארץ מביאה לאחידות בפסקי-הדין. אם נפזר את הבג"צים בשלושה בתי-המשפט המחוזיים בארץ, תהיינה דעות שונות ולא תהיה אחידות. גם בתוך אותו בית-משפט, הסורכב מ-15 שופטים, יכולות להיות דעות זונות. לעומת זאת אם יהיה בית-דין אדמיניסטרטיבי, תהיה אחידות בפסקי-הדין.

ע. איכילוב:

מקודם-מבט של רדיפת הצדק מדוע אחידות היא דבר טוב?

השופט אייזנברג:

כדי שהאזרח ידע כיצד עליו לנהוג, אם יהיה בית-דין אדמיניסטרטיבי אחד, הוא יקבע הלכות אחידות, והאזרח ידע את אשר לפניו.

דעתי היא שרצוי מאוד להקים בית-דין אדמיניסטרטיבי. אם לאו, יש להשאיר את הבג"צים בידי בית-הדין הגבוה לצדק, אם זכות ערעור בפני בית-דין של שבעה. כלומר, שלא תהיה רק דרגה אחת לבג"צ אלא שתהיה אפשרות של ערעור בפני בית-דין גבוה יותר.

שמעתי כאן טענות נגד חלוקת בית-המשפט לאגפים, היינו, לאגף פלילי ואגף אזרחי. הטענה היתה כי על-ידי חלוקה כזאת השופטים אינם מתמחים בכל סוגי המשפט, והתמחותם מצטמצמת רק לסוג ידוע של משפטים. דעתי היא שטוב ששופטים יתמחו בסוג ידוע של משפט, ועל-ידי כך איכות השיפוט תהיה טובה יותר וגם הפיריון יגדל. ישנן ארצות ביבשת אירופה שבהן בית-המשפט מחולק לבתי-משפט פליליים ולבתי-משפט אזרחיים, וגם בתי-המשפט האזרחיים מחולקים לעניינים ידועים: עניינים מסחריים, ענייני ימאות וכו'. לדעתי, השיטה הזאת טובה.

פסקי-בלתי את תפקידי בתור מנהל בתי-המשפט, אז היועץ המשפטי היה שר המשפטים, החלטנו לחלק את בתי-המשפט לאגפים. מצאנו אז סחבת בבתי-המשפט, עשרות אלפי תיקים היו תלויים ועומדים, וחשבנו שעל-ידי חלוקה זאת נוכל לחסל את התיקים התלויים ועומדים במשך שנים. עשינו את הדבר הזה. לדעתי, הצלחנו על-דדי חלוקת בתי-המשפט לאגפים. חיסלנו את כל הפיגורים. זה גם הביא ל"קבאת סופרים" בין האגפים. כל אגף מסתדל לגמור את המשפטים ולהצטיין. יתכן שבשביל השופטים טוב להתמחות בכל סוגי המשפטים. אבל בשביל האזרח ובשביל המדינה טוב שיהיו לנו שופטים מומחים בעניינים פליליים ושופטים מומחים בענייני אישות וכו', מאשר להחליף מדי פעם את השופטים, ועד שהם מתמחים בסוג חדש של משפטים, הדבר לוקח זמן. אמנם אין אנחנו הולכים בשיטה נוקשה ואין אנחנו אוטורים שאף פעם אי-אפשר להחליף שופטים ולהעביר שופט מאגף לאגף. בכל שנה אנחנו מחליפים, אבל לא את כל השופטים אלא רק מספר ידוע. אנחנו חושבים ששופט היושב באגף הפלילי ראוי להיות שופט טוב גם באגף האזרחי. אבל ישנם שופטים שאינם יכולים לשבת במשפטים פליליים, והם טובים מאוד במשפטים אזרחיים, וכן להיפך. זאת אלה אנחנו לא בעביר מאגף לאגף. לדעתי, שיטת חלוקת בתי-המשפט לאגפים היא טובה מאוד ומביאה רק ברכה לבתי-המשפט ולאזרח.

סעיף 9. לפי מה שנאמר בסוף הסעיף, שופט מחוזי בתל-אביב יכול להחליט על דעת עצמו לשבת בבית-משפט מחוזי שלא באיזור שיפוטו, נביח, בירושלים. זה אינו רצוי. קורה שבמשפט הסייך לאיזור שיפוטו של השופט, נביח, בחליפה, יש צורך בעדים רבים מסביבה, והשופט מחליט לבסווע לטבריה כדי לסווע את העדים. אבל לא יתכן ששופט מחוזי מחליפה יבוא על דעת עצמו וישב במשפט בבית-המשפט המחוזי בירושלים. לכן אבי

הסופט אייזנברג:

מציע לכתוב במקום "במקום אחר בישראל" - "ובמקום אחר בישראל בהסכמת שר המספטים ונשיא בית-המספט העליון".

יש מקומות אחוק אשר בהם מדובר על פעולה מסוימת של שר המספטים שתהיה בהסכמת נשיא בית-המספט העליון, ויש מקומות בהם מדובר על פעולה מסוימת של שר המספטים שתיעשה בהתייעצות עם נשיא בית-המספט העליון. כטובן, זה יכול להביא לקונפליקט. במלים אחרות, נשיא בית-המספט העליון קובע את הדברים, ושר המספטים יכול רק להציע. שאלה היא אם זה רצוי, אך אולי בדבר על כך אח"כ. על כל פנים, רצוי שסופט יתן את ההוראה הזאת.

בכל אופן, אני רוצה להדגיש כי עד היום זה בעשה תמיד בהסכמת, והדברים סודרו בהלכה.

אסעיף 10(א) מתעוררת השאלה מי יחליט על כך. לא רצוי שכל שופט יחליט על דעת עצמו לשבת בבית-מספט מחוזי אחר. החלטה כזאת צריכה להיות בתובה בידי שר המספטים בהסכמת נשיא בית-המספט העליון.

ז. ורהפטיג: פה יש עוד שאלה: אם במספט שהוא מנהל הוא יכול לשבת במקום ההוא.

הסופט אייזנברג: לא ידוע דוקא מספט שהוא יושב בו. יכול להיות מקרה שסופט מחוזי צריך לשבת במקום אחר, זאת על דעת עצמו אלא על דעת שר המספטים אבל הוא אינו יכול לעשות ונשיא בית-המספט העליון.

י. שופמן: מה פירוש "על דעת שר המספטים ונשיא בית המספט העליון"?

הסופט אייזנברג: גם כהן הסופטים יש דבר כזה, וזה בסדר.

ח. כהן: בכל אופן, זוהי שאלה כללית יותר.

הסופט אייזנברג: אני עובר לסעיף 14, ואקרא אותו יחד עם סעיף 21. זוהי בעלת הסמכויות. לדעתי, אין לתת לבית-המספט המחוזי סמכות מקבילה בעניני עונות וחטאים. אם אנחנו נותנים אפשרות לשופט שלום לטמוע עונות ולהטיל מאסר של שלוש שנים, צריך שהאפשרות הזאת תהיה אך ורק בידו, ולא צריך לתת סמכות מקבילה בענין זה גם לבית-המספט המחוזי. אינני רואה שום תועלת בכך, ואינני חושב שרצוי מצב כזה. יש להסאיר את הסמכות הזאת אך ורק בידי בית-מספט השלום.

בסעיף 19 מדבעת הדעה שלא שופט השלום הראשי יחליט אם יש צורך להרכיב בית-דין של שלושה שופטים, אלא אותו השופט שסמט. זאת. החוק הראשון שיצא בענין זה קבע שאותו שופט שסמט את המספט, היה רשאי להרכיב בית-דין של שלושה. אבל אח"כ מצאנו כי לא רצוי להסאיר את הדבר הזה לשיקול דעתו של השופט, גם מתוך הנסיון שהיה לנו.

י. שופמן: פה יכולה להיות אלטרנטיבה. יכולה להיות גם יזמה של השופט היושב בדין.

השופט אייזנברג:

אין זה רצוי. צריך תמיד שתהיה אינסטנציה יותת גבוהה אשר מבקרת. רצוי להשאיר את המעיף כך ששופט השלום הראשי הוא שיחליט. השופט הראשי יקח את התיק, יבדוק אותו, ישאל את החברים שישובו בדין. אבל אין להשאיר זאת לסמכותו של אותו השופט אשר יושב בדין. אני חושש מאוד שבצורה זאת נגיע למצב שאם שופט יהמס קצת להחליט איזו החלטה, יהיה לו קל מאוד להגיד שהוא מבקש שישוב שלושה שופטים.

ע. איכילוב:

לפי דבריך יוצא כי שופט שלום היושב בדין אינו יכול להחליט על העברת ענין לדיון בפני שלושה שופטים, אבל הוא יכול להחליט על אי-העברתו לדיון בפני שלושה. כי הוא צריך לקבל הסכמת שופט השלום הראשי רק להעברת הענין בפני שלושה.

השופט אייזנברג:

שופט השלום שומע תמיד בתור דן-יחיד. הוא אינו צריך להחליט על כך שהוא ישמע משפט מסוים בתור דן-יחיד. כל הקושי מתעדרר כאשר הוא צריך להרחיב את בית-הדין לבית-דין של שלשה. ואין זה רצוי להשאיר לכל שופט שיחליט על דעת עצמו. צריך שתהיה אינסטנציה יותר גבוהה אשר בידיה תהיה ההחלטה הסופית בענין זה. שופט השלום הראשי לא יעשה זאת על דעת עצמו; הוא יתעץ עם אותו שופט. קרה אצלנו מקרה ששופט שלום החליט להענין ענין מסוים לדיון בפני שלושה לא מפני שזה היה ענין רציני וחשוב, אלא מתוך הרוח ששררה אז במדינה בקטר עם מקרה ידוע. הענין היה רגיל ביותר, ובכל זאת הוא החליט על העברת הענין להרכב של שלושה שופטים.

היו"ר מ. אונג:

מדברייך אני מבין שאתה סבור כי צריכה להיות אפשרות כזאת גם בהמשך הדיון, ומתוך הניסוח כאן מתברר שהכוונה היא רק לפני התחלת הדיון.

השופט אייזנברג:

לדעתי, זה יכול להיות גם בתוך מהלך הדיון. אבל כדי שלא יהיו ספיקות, אפשר להוסיף: "בהמשך הדיון". מכל הבחינות אין זה רצוי להשאיר זאת אך ורק בידי אותו השופט שדן בענין.

אני עובר למעיף 21, לענין משפטי חוקה, בעיקר פיננסיים. כאן הובעה דעה מצד הסתדרות עורכי-הדין שאת המשפטים האלה יש להעביר לסמכותו של בית-המשפט המחוזי. הם הרחיקו לכת, אם אינני טועה, והציעו שיש להעביר לבית-המשפט המחוזי שופטי שלום המנוסים במשפטים אלה. הנימוקים שהביאו עורכי-הדין אינם משכנעים אותי. שופטי השלום התמחו במשפטים אלה. יש להם ניסיון רב בשטח זה. אין זה רצוי - ולדעתי, גם אי-אפשר לעשות זאת - להעביר שופט שלום המנוסה במשפטים אלה לבית-המשפט המחוזי, ולהשאיר שופטים אחרים שאינם מנוסים במשפטי פיננסיים אבל מנוסים במשפטים אחרים, בתור שופטי שלום. אינני רואה איך אם לשופט שלום המנוסה במשפטי פיננסיים יהיה תואר של שופט מחוזי, פסקי-הדין שלו יהיו יותר חשובים. ואם לא נעביר שופטי שלום לבית-המשפט המחוזי ונעביר את הסמכות הזאת לבית-המשפט המחוזי, אזי בית-המשפט המחוזי לא יוכל לשאת את עומס העבודה. אינני רואה מה הרע בכך שהדברים האלה נמצאים בידי שופטי השלום, אשר יש להם ניסיון רב בעניינים אלה. יש לנו גם אינסטנציה לערעורים, אחת לבית-המשפט המחוזי ואחת לבית-המשפט העליון, ובדונ הגדול של משפטי הפיננסיים, כמעט ולא קרה שלא יתנו זכות ערעור לבית-המשפט העליון במקרה שניתן פסק-דין של פננסיים. אם כן, ישנן שתי אינסטנציות שיכולות לברר אם בית-משפט השלום צדק או לא צדק בפסק-דינו. לכן, לדעתי, יש להשאיר את המצב כפי שהוא.

השופט אייזנברג: בסעיף 23(א)(1) יש למחוק, לדעתי, את המלים "או אדם שהיה כשיר להתמנות שופט". הסדור באדם שאפשר למנותו לרשם. כל רשם צריך להיות שופט, או שופט מחוזי או שופט שלום. מפני שהרשמים הם גם שופטים וגם אנשי אדמיניסטרציה, ורצוי מאוד שהם יהיו תחת מרות חוק השופטים. אינני רואה איך למעשה נוכל למצוא עורכי-דין, הכשירים להיות שופטים, שיסכימו להיות רשמים מבלי שיהיה להם תואר של שופט, לפחות של שופט שלום. כיום רשם בית-המשפט העליון וגם סגנו הם שופטים. רשם בית-המשפט העליון הוא שופט בית-המשפט המחוזי, וכיום אני מכהן בתפקיד זה. סגני הוא שופט שלום. היום כל הרשמים בארץ הם שופטי שלום. וזה רצוי מאוד מכל הבחינות.

הובעה כאן דעה ששר המשפטים יוכל למנות שופט בתור רשם, בהסכמתו של השופט. אני חולק על כך. לדעתי, שר המשפטים בהסכמת נשיא בית-המשפט העליון יכולים למנות שופט בתור רשם מבלי לקבל את הסכמתו. אני אומר זאת מתוך הנסיון. לפי חוק השופטים רשאי שר המשפטים - אינני זוכר אם בהתייעצות או בהסכמת נשיא בית-המשפט העליון - למנות שופט שלום בפועל לבית-המשפט המחוזי, בהסכמת השופט. וכן - שופט מחוזי לבית-המשפט העליון. קרה במחוז אחד ששופטי השלום החליטו פה אחד שלא להסכים למשרה כזאת. הסיבה היתה, כדי שיהיה לחץ למנות שופט שלום לבית-המשפט המחוזי. הם טענו: אם דרוש לבית-המשפט המחוזי שופט שלום שיכהן שם בפועל, צריך למנות שופט שלום באופן קבוע. אבל הדברים אינם כך. אין צורך בשופט נוסף באופן קבוע. לפעמים יש לברר משפטים חשובים וצריך להקים בית-דין של שלושה שופטים, ובית-המשפט המחוזי זקוק לעזרה של חודש, חודשיים או שלושה חודשים, אבל אחרי עבור זמן זה, אין לו צורך בשופט הנוסף. בכל אופן, אם שר המשפטים יצטרך לקבל מראש את הסכמתם של השופטים, המחוזיים או שופטי השלום, כדי למנותם לתפקיד של רשם, הם יגידו: איננו רוצים. ואז לא נוכל להפעיל את החוק. יכול להיות מקרה ששר המשפטים ימצא כי שופט מסוים דווקא יש לו כשרון להיות רשם, מפני שרשם צריך להיות גם אדמיניסטרטור ולא רק שופט. אך השופט הזה יחליט כי אינו רוצה. שר המשפטים יצטרך לעבור אז משופט לשופט, ויתכן כי יצטרך למנות את השופט שאין לו כשרון למלא את התפקיד הזה. לדעתי, הדבר צריך להיקבע על-ידי שר המשפטים בהסכמת נשיא בית-המשפט העליון. אני רוצה לציין כי כאשר אנו מטילים על השופט תפקיד של רשם, אין אנחנו מגבילים אותו בשמיעת משפטים אחרים כשופט שלום רגיל, חוץ מהמשפטים שהוא שומע בתור רשם. ולמעשה כך אנחנו נוהגים. בירושלים יש לנו רשם אשר גם מנהל את העניינים של רשם וגם שומע משפטים רגילים. כך גם בחיפה. בתל-אביב הרשמת עדין שומעת רק עניינים של רשמים. אבל היא חדשה. אחרי שתיכנס לעבודה, יתכן שתוכל להקדיש יום או יומיים מזמנה לשמיעת משפטים רגילים, כשאר הרשמים.

ח. רובין: מה המניעה שיתמנו בתל-אביב חמישה רשמים? שר המשפטים מוצא, למשל, שטוב שחמישה שופטים מסויימים לא יהיו שופטים. הדרך הטובה ביותר היא למנות אותם כרשמים. אין להם עבודה, הם מקבלים תפקיד של רשמים. אני כמו כן, לא מייחס זאת לרשמים.

השופט אייזנברג: כשהרשמים פנויים, מצווים עליהם לשבת גם במשפטים רגילים.

ח. רובין: בתל-אביב יש עכשיו שני רשמים. מה מונע את שר המשפטים למנות ארבעה או חמישה, ועל-ידי כך למנוע מהם למלא תפקידי שיפוט.

השופט אייזנברג: הרשם הוא שופט שלום. אין צורך לתת לו סמכות מיוחדת כדי שישמע משפטים.

נשמעה כאן דעה שיש לבטל את תפקידי הרשמים. דעתי היא, מתוך נסיוני, שטוב להשאיר את הרשמים, כי הם מסלאים תפקידי

השופט אייזנברג:

חשובים מאוד. לא רצוי להטיל את התפקידים האלה על שופטים מחוזיים. כפי שהסברתי, הם גם מנהלים אדמיניסטרציה וגם שומעים משפטים מסוג ידוע. אם נקח את חוק הרשמים, תראו מה תפקידם של הרשמים, והוא מסתרע על שטחים די נרחבים, חוץ מן התפקידים השיפוטיים הסגורתיים. (קריאה מתוך חוק הרשמים, של תפקידי הרשמים).

שר המשפטים פ. רוזן: האם היום הרשם אחראי לעניני האגרות?

השופט אייזנברג: הוא מחליט איזו אגרה לקחת.

שר המשפטים פ. רוזן: כן, אבל האם כזאת היא המציאות?

השופט אייזנברג: אלי באות בכל שנוע בערך חמש שאלות כאלה, הרשם מביע דעה כי יש לקחת אגרה כזאת וכזאת. החלטת רשם בית-המשפט העליון היא סופית, ואם אני מוצא שיש לשנות משהו, אני פונה מיד ומבקש לשנות את התקנות.

אם כן, הרשמים עוסקים גם בעניני שפיטה וגם בעניני אדמיניסטרציה. ואין זה רצוי לתת לשופט מחוזי לעסוק בדברים כאלה. זאת עושה רשם בלשכתו. הוא מזמין את הצדדים וגומר אתם את הענינים בשלום. רצוי כל הדבר הזה יסאר בידי הרשמים. הנסיון הראה לנו כי זה סידור טוב מאוד. הנימוקים שהושמעו בענין זה לא שיכנעו אותי. השופטים המחוזיים אמרו: אפילו בקשות לירושה, אשר בהן אין התנגדות, צריך לסבת בדיון בהן שופט מחוזי. אינני חושב שזה נכון. אם יש התנגדות, מעבירים זאת לבית-המשפט המחוזי. אם אין התנגדות, מדוע צריך שופט מחוזי לעשות זאת? מדוע לבטל את זמנו?

ח. רוזין: בענינים מסויימים זה מוכיף עוד דרגה של ערעור: מהרשם לשופט. אני עד היום לא הבינותי לשם מה יש רשמים, כל אותם התפקידים יכול למלא גם שופט מחוזי. יכולה להיות חלוקת עבודה. אינני מבין מדוע שופט לא יהיה אחראי גם להנהלה האדמיניסטרטיבית, מדוע צריך לקחת יצור מיוחד שהוא ספק שופט ספק פקיד אדמיניסטרטיבי, ולהטיל זאת עליו. להיפך, אני חושב שההנהלה האדמיניסטרטיבית היא תפקיד יותר חשוב.

השופט אייזנברג: לא רצוי לגזול זמנו של שופט מחוזי על טיפול בענינים אדמיניסטרטיביים פורמליים. יש לכך אדם קבוע העוסק רק בדברים האלה, שמענו מן השופטים המחוזיים שאין זה רצוי לתת זאת לשופט מחוזי. שופט מחוזי אינו צריך לעסוק בענינים אדמיניסטרטיביים. הוא צריך לעסוק בענינים שיפוטיים בלבד.

בסעיף 25(א) הובעה הדעה שיש למחוק את המלים "בענין אזרחי", מפני שישנם פסקי-דין של בתי-משפט הניתנים להוצאה לפועל שאינם ענינים אזרחיים גרידא, כמו למשל משפטים פליליים.

בפיסקה (ג) בסעיף 25 אני מציע למחוק את המלים "שפורס בהם שהם ניתנים להוצאה לפועל" ולכתוב רק "ניתנים להוצאה לפועל". מדוע צריך השופט להחליט אם הם ניתנים או אינם ניתנים להוצאה לפועל. זה ענין של המוציא לפועל. האם כששופט שוכח לכתוב בפסק-דינו כי הוא ניתן להוצאה לפועל, פסק-הדין לא יוצא לפועל?

ז"א שהמוציא לפועל הוא אינטסטנציה מעל לבית-
המשפט

ז. ורהפטיג:

לא. הוא רק רואה אם זה באופן מעשי ניתן
להוצאה לפועל. לא יותר. הוא אינו מחליט על

השופט אייזנברג:

חוקיות פסק-הדין.

למשל, אם בית-המשפט כתב בהחלטה שפסק-הדין
ניתן להוצאה לפועל, ובא המוציא לפועל ואומר:
פסק-הדין אינו ניתן להוצאה לפועל.

ז. ורהפטיג:

בדרך כלל זה להיפך: השופט כותב שפסק-הדין
אינו ניתן להוצאה לפועל ואז יכול לקרות
שהמוציא לפועל מוצא שפסק-הדין ניתן להוצאה לפועל.

השופט אייזנברג:

הוא יכול לבוא בהערה לבית-המשפט המחוזי
ולנסק מדוע אין פסק-הדין ניתן להוצאה לפועל.

י. ש. רוזנברג:

אחרי שהמוציא לפועל אומר שפסק-הדין אינו ניתן
להוצאה לפועל, יכול אחד הצדדים לבוא לבית-
המשפט ולטעון זאת. אם השופט כתב כי פסק-הדין אינו ניתן להוצאה לפועל,
הוא לא ישנה זאת. ואם לא כתב זאת, הוא יוכל לבדוק את הדברים. אם
הוא כתב זאת בפסק-הדין - בזה נגמר, זה פסק-הדין סופי.

השופט אייזנברג:

המוציא לפועל יכול להגיד כי לא כל פסק-דין
עליו להוציא לפועל. אולי בכלל טוטב להוציא
את המלים האלה. אם לא ניתן לבצע פסק-דין מבחינה פיזית, במילא לא יבצעו
אותו. אבל לא לתת למישהו אפשרות להכריע בכך אחרי סתן פסק-הדין.

ז. ורהפטיג:

נקח מקרה של ילד שצריך למסור אותו
לפי פסק-הדין פעמיים בשבוע לידי האב,
והילד עם האם עזבו את הארץ. אז אי-אפשר להוציא לפועל את פסק-הדין.

השופט אייזנברג:

בסעיף 25(א) המלים "בית-המשפט שנתנו"
קצת מטעות. נניח שבבית-המשפט המחוזי או בבית-המשפט העליון ישנו
בדין שלושה שופטים. אין כוונה שכל בית-המשפט יצטרך להוציא לפועל
את פסק-הדין. הכוונה היא לכך שאחד מהשופטים יעשה זאת. צריך להוסיף
פה: "הוצאתו לפועל תהיה בידי כל אחד מהשופטים שנתנו". מספיק
אם זה ייעשה על-ידי שופט אחד.

אשר לסעיף 27, לפי הניסוח הזה יוצא שאין ערעור
על פסק-דין של בית-משפט לערעורים אשר מוציא-לפועל. ואינני מתבייש
להגיד כי אינני מוצא תרופה לדבר הזה, בפני מי יהיה ערעור על החלטת
בית-המשפט העליון? כל פסק-דין של בית-המשפט העליון נחשב לפסק-דין
של בית-המשפט המחוזי. אבל אם נקח בגז"ים, - אינם יכולים להיות
הרבה מקרים כאלה, אבל יכולים להיות מקרים בודדים - צריך לתת אפשרות
לאזרח לערער על החלטת המוציא לפועל של אותו בית-משפט. אני לא מוצא
תרופה לבעיה זו.

אולי הוא יבוא אל גשיא בית-המשפט העליון?

י. ש. רוזנברג:

אני חשבת שיש למסור זאת לאחד משופטי בית-
המשפט העליון או לגשיא בית-המשפט העליון. בכל
אופן, צריך שיהיה משהו בענין זה.

השופט אייזנברג:

השופט אייזנברג: כמו-כן צריך להוסיף סעיף או פסקה הקובעת מי המחליט איזה שופט יהיה המוציא לפועל של פסקי-הדין של אותו בית-משפט. צריך שיהיה מישהו שיחליט על כך. צריך לכתוב כי נשיא בית-המשפט המחוזי יחליט מי משופטי בית-המשפט המחוזי יהיה המוציא לפועל של בית-המשפט המחוזי, וכן ששופט השלום הראשי יחליט מי משופטי בית-משפט השלום יהיה המוציא לפועל.

שר המשפטים פ. רוזן: אולי מותר לי להעיר הערה לסדר. אני מבין כי הוועדה הזאת שומעת עתה עדים אשר בהמשך הדיון לא ישתתפו בדיוני הוועדה. אבל לגמרי לא ברור לי מדוע השופט אייזנברג לא ישתתף בקביעות בדיוני הוועדה. הוא מנהל בתי-המשפט. חושבני שיהיה זה רצוי, עקב תפקידו כמנהל בתי-המשפט, שיהיה נוכח בדיוני הוועדה על חוק זה, כדי שיהיה קשר עם הרשות השיפוטית גם בהמשך הדיונים, כדי שהם ישמעו מדי פעם מפיו על השאלות שמתעוררות כאן. ואז אולי לא יהיה צורך שהוא יעמוד על כל סעיפי החוק, מכיון שהוועדה תיכנס לכל השאלות האלה בדיוניה על סעיפי החוק. השופט אייזנברג אינו שופט רגיל. הוא גם אחד מעובדי משרד המשפטים. אם דבר זה מתקבל על דעת היו"ר, אני חושב שזה היה רצוי מאוד.

היו"ר ס. אונא: אני בכל זאת חושב שהוועדה תצטרך להחליט בסאלה זו. אנחנו בדרך כלל לא נהגנו כך.

ג. ניר: האם השר אינו יכול להביא אחד מעובדי משרד מבלי לשאול אותנו, כפי שהוא מביא עובדים אחרים?

היו"ר ס. אונא: זוהי שאלה אחרת. אם השר מוצא לנכון לעשות זאת בצורה זאת, אין כל מניעה. אבל אם השר מציע לנו להחליט על כך, עלינו לדון בשאלה, היות ועד עכשיו לא נהגנו כך.

שר המשפטים פ. רוזן: האם השופט אייזנברג מוכן לזה?

השופט אייזנברג: אני מוכן ואני חושב שזה רצוי מאוד.

ז. ורתפטיג: אני מבין ששר המשפטים יכול להביא את העובדים שהוא מוצא לנכון להביא, ואנחנו ברצון נקבל תגבורת שהוא יביא, בעיקר תגבורת כל כך חשובה כמו מנהל בתי-המשפט. אבל אני רוצה לדעת אם כשהמשלה מציעה חוק, האם יש דעה אחת או חמש דעות לשר המשפטים. כי יסלח לי שר המשפטים, אנחנו בחוק זה כבר מנובלים. שמענו דעות מדעות טובות. עברו לפנינו הרבה עדים. ואני רואה שקיים עדין תוהו ובוהו ביחס להכנה מה צריך להיות בית-המשפט. כל אחד יש לו דעות משלו. לא נתגבשה עדין דעה אחידה, לא בין השופטים, לא בין עורכי-הדין ולא במשרד המשפטים.

ח. כהן: במשרד המשפטים - כן.

ז. ורתפטיג: אם לשפוט לפי העדים המופיעים מטעם משרד המשפטים, כי אז אין דעה אחידה. כי השופט אייזנברג גם הוא ממשרד המשפטים.

השופט אייזנברג מופיע היום בסמוך הוא.

ח. כהן:

ז. ורנהפטיג:
 אם למשרד המשפטים אין דעה מגובשת, אין מצפן איך לנהל את האבינים בוועדה, יכולה להיות גשה שמשאירים את היזמה לוועדה. אבל זה לא יקדם אותנו. זה יהיה כמו עם הנסיון שהיה לנו בקשר עם חוקי היסוד. לי ברור כי דעתו של השופט אייזנברג שונה בהרבה מן הכתוב בהצעת החוק. כחבר הוועדה אני יכול לקבל שלממשלה אין דעה מגובשת בענין זה, אבל השאלה היא אם יש למשרד המשפטים הצעת חוק שהוא עומד מאחריה, אם אין דבר כזה, אז אני מכין שיכול לבוא כל אחד ולהגיד מה שהוא רוצה בענין זה. אבל אם יש דבר כזה, צריך להופיע בפני הוועדה מישהו שייצג את הדעה המיוצגת בהצעת החוק.

שר המשפטים פ. רוזן:
 משרד המשפטים ודאי שאינו אחראי לדעות שהובעו כאן על-ידי השופטים ועל-ידי עורכי-הדין. במשרד המשפטים השתתף השופט אייזנברג. אם הפסקתי אותו, אחד הנימוקים לכך היה שהתחלתי להיבהל, ואינני צריך לאמר כי בכל שלבי הדיון הגענו לכלל דעה אחידה במשרד המשפטים. בדרך כלל, זה שנים רבות אני מתרעם כל כך שבפני וועדות צריכה להופיע דעה אחידה של הממשלה, אבל אתם יודעים כי דוקא מעמדו של מנהל בתי-המשפט מיוחד במינו. מצד אחד הוא עובד אדמיניסטרטיבי, מצד שני אתם רוצים כי הוא יהיה כפוף לשר המשפטים, בכל זאת הוא יהיה יותר עצמאי מאשר אנשים אחרים. סכל מקום, חושבני שטוב יהיה אם תקבלו את הצעתי שמנהל בתי-המשפט ישתתף בהמשך הדיונים.

ז. ורנהפטיג: כנציג משרד המשפטים.

שר המשפטים פ. רוזן:
 גם כנציג משרד המשפטים. משרד המשפטים לא יתנגד לזה שהוא יחווה דעה שלא על-פי נסיונו בתור שופט, ודוקא במקרה זה לא הייתי רואה בכך אסון. אבל בדרך כלל אני מקבל שהממשלה צריכה להיות מיוצגת על-ידי דעה אחידה.
 השופט אייזנברג בכלל עצמאי מאוד. אתם תמצאו על שולחן הכנסת שקירה על בתי-המשפט, שם הייתי צריך להוציא כמה פרקים שהיו בבחינת התקפה על האוצר, מכיון שאנחנו לא מקבלים די כסף. אבל אינני חושב שזה צריך לקבוע לגבי הצעתי.

ח. כהן:
 אני רק רוצה לאמר לחבר הכנסת ורנהפטיג, מכיון שאצלו כנראה הדבר הזה מוטל בספק, שעד כמה שהדבר נוגע למשרד המשפטים כתור כזה ולנציגות משרד המשפטים בוועדה, הרי אנחנו עומדים כסלע מאחורי הצעת הממשלה כמות שהיא. אין ז"א שאני או חברי ירין ולא כל שכן השר, איננו יכולים בנקודה זו או אחרת, אם להשתכנע על-ידי מה שנופל מאחד מחברי הוועדה, ואם אפילו להביע דעה אישית בכעיה מסוימת, שאינה עולה בד בבד עם הצעת הממשלה, תמיד תוך כדי אותה ההסתמיות שאנחנו מכירים היטב, שזוהי אמנם דעתי שלי, אבל אינני יכול לעמוד עליה מפני שהממשלה החליטה נגדי. מנהל בתי-המשפט נמצא בערך באותו מצב. כשהוא מביע דעה אישית של שאינה עומדת בהתאם להצעת הממשלה, זוהי דעתו האישית, אבל אינה דעה שמשרד המשפטים מציעה לוועדה.

ר.ס.

ע. איכילוב:

אני חושב שגם בעבר נהגנו כך. כסדרנו בחוק התעבורה יסב אתנו בכל הישיבות הארץ שתפקידו בעיקר במסדר התעבורה. כשישנו ודנו בחוק הבחירות, השתתפו בכל הישיבות אנשים מטעם משרד הפנים. אמנם אין זה דומה במאה אחוזים, אבל בכל זאת.

היו"ר ס. אונא:

יש הבדל. האנשים האלה ישבו אתנו כמוסחים כדי להסביר לנו את הדברים. כאן הכוונה לתת לטופט אייזנברג אפשרות לחוות דעה, ודווקא דעה מסלול.

ע. איכילוב:

אני גם חושש ששתיים-שלוש ישיבות סנקיים ער הפגרה יהיו ביזבוז זמן. אולי ישנם חוקים קטנים שאפשר היה לגמור בזמן זה.

היו"ר ס. אונא:

אני חושב שאנחנו יכולים לגמור את הפרק על בית-המשפט העליון בישיבות אלה.

י. שופמן:

אני מסכים לדבר חבר הכנסת איכילוב שזה ביזבוז של זמן, אל מבחינה אחרת. אנחנו לא נתקדם בחוק זה בצורה זו. ישנן כמה בעיות המתעוררות מחדש בכל סעיף, עלינו להחליט תחילה מה היא עמדתנו ביחס לכמה דברים עקרוניים.

היו"ר ס. אונא:

כבר החלטנו על השאלה הזאת, ואי-אפשר לעורר זאת מחדש בכל ישיבה.

ה. רובין:

אין זה ענינה של הוועדה במידה שטר אייזנברג מופיע כאן כב"כ משרד המשפטים, ואין היא יכולה להתנגד לכך. אבל אם לא כב"כ משרד המשפטים, מתעוררות בעיות. אם מר אייזנברג ישב כאן כנציג משרד המשפטים, זה ודאי יועיל לנו.

שר המשפטים פ. רוזן:

אני מסכים לכך.

ס. בגין:

אני מבין שהטופט אייזנברג הוא מנהל בתי-המשפט, ובסמכותו המיוחדת לפקח על ההגנה הארמיניסטרטיבית של בתי-המשפט. אני רוצה לשאול את היו"ר ואת חברי הוועדה אם לא יהיה זה מתאים לתת לו אפשרות דוקא בתוקף תפקידו כמנהל בתי-המשפט, לאמר לנו מלים מספר בקשר עם האשמותיו של עו"ד סצ'ופק. לא הייתי בזמן שבו עו"ד סצ'ופק סר את עדותו. אבל קראתי אח"כ את הדברים. אני חייב לאמר שנזעזעתי. הדברים שהיא השמיע על חשבון השופטים בישראל ועל בתי-המשפט, הם נוראים. הם נוראים אם הם אמתיים, ואם הם אינם אמתיים - הם עוד יותר נוראים. איבני חושב שאנחנו יכולים סתם לעבור לסדר-היום על האשמות כאלה. ואם יש לנו מנהל בתי-המשפט, לפחות נשמע תגובה ממנו אם יש מידה של אמת בכך ששופטים נרדמים, שהם כותבים מכתבים במקום פרוטוקולים, שהם מסוודים, שהם משוחחים עם הצדדים. אמנם הוא לא אמר שכולם כך. בכל זאת הוא דיבר על מקרים רבים, אנחנו ועדת החוקה, חוק ומשפט. איבני רוצה שנפתח בחקירה. בכל זאת נאמר מה שנאמר. והטופט אייזנברג הוא מנהל בתי-המשפט. כדאי שנשמע ממנו אם יש יסוד לדבריו של עו"ד סצ'ופק. הייתי מבקש מהיו"ר להכריע אם שאלתי היא לגיטימית.

היו"ר ס. אונא:

היא לגיטימית כהחלט. אני מתקשה בדבר אופן הוצאתה לפועל.

י. הררי:

בשלב זה של הדיון אנחנו צריכים לספל
בהאשמותיו של עו"ד שצ'ופק רק בה במידה
שזה משפיע על ניסוח החוק הזה אנחנו עוסקים חוק ולא בהאשמות.
אם למשל עו"ד שצ'ופק אומר ששלושה טופסים ימנעו שנתו של שופט בזמן
המשפט, הרי מי שהוטפע מזה יהיה בעד בית-דין של שלושה, מי שחוטב
שגם זה לא יועיל - יגיד כי אפשר להוסיב רק שופט אחד. אין אנחנו
חוקרים עכשיו את בעית בתי-המשפט. העו"ד שצ'ופק הטיח כל מיני האשמות.
אני יכול להסכים או לא להסכים להן, להאמין או לא להאמין להן, אבל
מבחינת החוק המונח לפנינו - אין זה משנה דבר. בענין זה אני
חוזר על מה שאמרתי בנוגע למכתבו של נשיא בית-המשפט העליון: שמענו
את עו"ד שצ'ופק, אנחנו עוברים לסדר-היום.

היו"ר ס. אונא:

בכל אופן, אני מבקש לתת לי אפשרות לחסוב
על השאלה הזאת. הייתי אומר רק שנשמע עוד
היום אם יש סאלות לחלק הראשון של דבריו של השופט אייזנברג.

ז. ורהפטיג:

אני רוצה להתיחס לענין של סעיף 6(א)(3). איך
מסער לו השופט אייזנברג, אפשר יהיה לתת לבית-
הדין הגבוה לצדק אפשרות של ביקורת על פסקי-דין של בית-דין מטעם של
העדר צדק טבעי או אי-צדק בולט. פי יבדוק אם בפסק-דין של בית-המשפט
העליון אין אי-צדק טבעי או אי-צדק בולט? הרי אין לדבר סוף.

אם נקח דוגמא אחת או שתיים, נראה שאנחנו
יכולים בדרך זו להרום את כל השיפוט בארץ אם נעבור לשיפוט יותר
עממי מאשר חוקי. נניח שבית-דין דתי פסק שנישואין לא תפסו מפני
שהיו נישואי תערוכת של יהוסי ולא יהודי. יבוא הרב מיוחד של
בית-המשפט העליון ויקבע שאין זה צדק טבעי, כי בשבילו הצדק הטבעי
הוא שכל אחד יוכל לשאת את הטבי. האם זה יתכן בתנאים שלנו? המושגים
של צדק טבעי ושל אי-צדק בולט, גם בדרך כלל, אבל ביחוד בתנאים
שלנו, כל כך שונים, שאם לא נשפוט לפי החוק אלא לפי ההרגשה, לאן
גביעי ואני מצטער להגיד כי לפעמים סוטים מן החוק ופכניסים פנטזיה.
השאלה היא מה תפקידו של שפט אצלנו. האם שופט הוא מחוקק או שהוא
יותר ממחוקק. נדמה לי שאין לנו עצה אחרת, בכל אופן בתקופה זו, אלא
לשמור על כך שהשופט יהיה שופט ולא יותר, ולא נהפוך את השופט גם למחוקק.
ואצלנו יש נסיה כזאת, זוהי נסיה קצת אנגלית וקצת רוסיית.

שר המשפטים פ. רוזן:

בבית-הדין הרבני הוא ודאי מחוקק.

ז. ורהפטיג:

בהחלט לא. אינטרפרטציה היא עדין לא חיקוק.

הדגשת יתר על ענינים של שיפוט טבעי ואי-צדק
בולט מוציאה את השופט ממסגרת החוק. זה בותן לו יותר מדי חופש.

בסעיף 3 מדובר על ביקורת על פסקי-דין. פסק
של בית-דין עובר שתי אינסטנציות. אתה רוצה להציע שהוא יבוא בפני
בית-הדין הגבוה לצדק ותהיה לו אפשרות לבדוק כל פסק-דין
לא מבחינת החוק אלא לפי גישתו לבעיות הצדק הטבעי. זה יותר מערעור.
זוהי הפקרת כל עניני בתי-המשפט והשארת הדבר לשיפוטו הבעל-ביתי של
השופט, כפי שיעלה על דעתו.

אני מתנגד לכך קודם כל מפני שזה יהיה ניסול
של כל השיפוט הדתי. אבל אני מתנגד לכך גם מפני שזה יהיה הרס של
השיפוט בכלל, כי זה יוציא אותו מן המסגרת של החוק ויכניס אותו לחופש
נסור. לצדק הטבעי אין בכלל גבול. אני יודע הרבה פסקי-דין של בית-המשפט
העליון אשר לו היו באים לפני אינסטנציה אחרת מבחינת הגישה שלהם לצדק
הטבעי, היו מתקוממים נגדם. אבל אם במסגרת החוק.

שר המשפטים פ. רוזן: אני מבקש לעבור לנושא לגמרי אחר, מאד שאני מבין שהערתו של חבר הכנסת ורהפטיג

מחייבת דיון נרחב.

אני רציתי לבקש את סליחת חברי הוועדה מפני שיתכן שאצטרך להיעדר בדיון על תקציב משרד המשפטים, אם הכנסת תגיע לכך היום או מחר. לצערי, יכולתי להביח שאנחנו נהיה היום אחרי הדיון הזה, לפי הסדרים שנעשו לפני שבועיים-שלושה, ואני מוכרח להיות הערב בתל-אביב, ומחר - בנגב. אינני יכול לשנות את הדברים. הנחתי על שולחן הכנסת - הייתי תחת הרושם שהיתה החלטה כזאת של ועדת הכנסת - סקירה בכתב על עבודת משרד המשפטים. מכל מקום אני חושב שביום ב' עוד תהיה אפשרות להשיב למתווכחים. מכל מקום, רציתי לבקש סליחתכם על כך. אני מבין שתהיה ביקורת רבה על משרד המשפטים, אבל הייתי מבקש שלא להתקיף אותי, מפני שאני מבין שאין זה בסדר שאינני יכול להיות נוכח, אבל אינני יודע איך לשנות את הדבר.

ע. איכילוב: אולי אפשר לבקש את הנסיאות שיקדימו את הדיון בקבוצה ה'.

שר המשפטים פ. רוזן: אשתדל. אבל אני חושש שזה מאוחר.

הישיבה נבעלה בשעה 11.00.